

ИВАН ВАЗОВ - ЕДНА БЪЛГАРКА

ОБИКНОВЕНОТО И НЕОБИКНОВЕНОТО У БАБА ИЛИЙЦА

Разказът на Иван Вазов „Една българка“ е творба, която разкрива величието на една от многото българки жени в последните дни на робството, когато националноосвободителната борба на народа ни изживява своите героични и трагични дни. Героинята в разказа - баба Илийца, е „една българка“, тоест тя притежава нещо изключително, което я отделя от общата представа за високи човешки добродетели, присъщи на народа - доброта, милосърдие, отзивчивост, чувство за дълг, вяра в Бога, родолюбив и пр. Всички тези ценни качества, съчетани с редица положителни личностни черти на героинята, проявени при извънредните жизнени обстоятелства, ѝ придават облика на изключителна българка. Така в образа на баба Илийца се преплита обикновеното с необикновеното, които са в неделимо единство. Тя е „една от многото“ и същевременно една от малкото българки, които не осъзнават, че във всекидневието на човешкия си делник са готови да извършат безпримерен подвиг.

Баба Илийца е обикновена жена от народа („с изпечени селски ръце“). Тръгнала към манастира да дири спасение за болното си внуче, тя попада в неочаквана ситуация, която определя цялото ѝ по-нататъшно поведение. Ненадейно появилият се пред нея момък с „измахнато и бледно“ лице моли за хляб и търси закрила. Бързо преодоляла първоначалната си уплаха, баба Илийца реагира спонтанно: „Тя веднага се сети: „От ония е, дето ги гонят сега!...“ И сякаш бодена от майчински инстинкт, тя посяга да търси хляб в торбата. Без да се колебае, старата жена съзнава, че трябва да помогне на бунтовника. В нея заговаря и доброто ѝ сърце: „Да направя това добро...“ Със състрадателна душа, тя „милостиво“ гледа измъченото му лице. Чувства го близък, нарича го „синко“. А естественото за душата на българина милосърдие пробужда човешко съчувствие у баба Илийца към изпадналия в беда: „Нали сме християни.“ В искрената ѝ молитва: „...Божичко, закрили го, българин е, тръгнало е за християнска Вяра курбан да става“, прозира сърдечното отношение на жената от народа към онези, които са обрекли живота си за спасение на българското, макар и сама да разбира, че царщина така лесно не се „събаря“. За нашия народ религиозното чувство е част от националното съзнание. Ето защо „християнин“ и „българин“ са две измерения на понятието човек в мислите на Илийца. За нея е немислимо да бъдеш добър християнин, без да си добър българин. Тя не се съмнява, че игуменът ще помогне, защото е „старец милостив и добър българин“.

Всички чувства, които определят поведението на баба Илийца, приела „присърце“ хуманната мисия да помогне на бунтовника, са сложно преплетени с нейното ярко изразено родолюбие. Тя има национално съзнание, доказано от делата ѝ.

През тази нощ баба Илийца погавза на какво е способна българката, в чието сърце е пламнала „искрата“ на човешкото съчувствие, но и на родолюбивото чувство. Нищо не е в състояние да я отклони от пътя ѝ да изпълни благородната мисия - нито страшното време на развилнелите се турци, нито злокобната тъмнина на нощта, нито изпречилите се пред нея трудности.

С първоначалното препятствие - не толкова голямо - тя се справя лесно. Благодарение на своята съобразителност, упоритост и тактичност, Илийца успява да умилостиви безсърдечните турци и да ги склони да я вземат в лодката.

Сериозно е стълкновението на бедната челопеченка с калугера на манастира - отец Евтимий. То очертава Контраста между нравствеността и морала на двамата герои. На безстрашието и широко отворената душа на старата жена за болката на другия се противопоставя страхливостта, егоизмът, липсата на национално и религиозно чувство у сприхавия божи служител. Жалкото му поведение е продиктувано от страх за собствения му живот. Показателно е различното съдържание, което двамата влагат в думата „ония“. Докато за баба Илийца „ония“ са тръгнали да се жертват „за християнска вяра“, което значи - за българското, за калугера „ония“ са бунтаджиите, които могат да нарушат неговото спокойствие и да го изложат на опасност. Разчитайки

на съдействие и подкрепа от негова страна, като се позовава на християнското съзнание: „Нали сме християни“, българката среща безразличие към проповядваните от отец Евтимий нравствени изисквания на християнския морал.

В желанието си да помогне баба Илийца открадва дреха от свято място- постъпка греховна и почти непостига от църквата Но тя е оправдана от благородната цел.

Необикновеното у баба Илийца е състояние на духа, близко до „лудостта“. В разказа определението „луд“ се повтаря няколко пъти. То става ключово проблемно понятие за българска духовност, съизмерима с трагичния героизъм на епохата. „Луда“ - така нарича калугерът челопеченката за това, че е тръгнала в това опасно време и той е принуден нощем да отваря манастирската врата. Още по-„луда“ е тя за него: „Луда си ти“, че иска да напусне манастира посред нощ. „Луда не луда, ще вървя“- отвърща Илийца, като не търпи нито възражения, нито съвети. Проблемът за „лудостта“ в творчеството на Вазов с предосвобожденска тематика добива ценностен смисъл. Изразява онова високо въодушевление, което извежда човека от обикновено делничното и „опиянява“ духа. Това е една надежда за нравственост и човечност. При баба Илийца „лудостта“ е непреодолимо желание да стори добро „клетнику“.

Необикновеното у Вазовата героиня се проявява, когато не се спира пред нищо, за да премине мътния Искър през нощта. Разбрала, че лодкарят се е прибрал в селото, тя изпада в голяма тревога. Обзема я чувство за безпомощност. Героинята отхвърля мисълта да чака до разсъмване. Твърдят ѝ характер, смелостта и решителността ѝ се проявяват, Когато въпреки риска, решава сама да гребе: „Това ѝ се видя опасно, но друг избор не ѝ оставаше.“ Още тази нощ тя трябва да изпълни задачата си, но смелата жена се изправя пред ново препятствие-дълбоко забития в земята кол, за който е завързана ладията. Писателят разкрива сложните психологически преживявания на героинята, изпаднала в безизходица. Върховно е напрежението на духовните и физически сили на баба Илийца, решила на всяка цена да изтръгне срасналия се сякаш със земята крайречен кол. Той стои там от години - здраво и непоклатимо забит. Но баба Илийца го изтръгва. Силното желание да помогне ѝ вдъхва изключителна сила, с която тя побеждава зависимостта си от обстоятелствата, извисява се над тях и робската действителност. Забитият в земята кол е символ на трагичната зависимост на българина от рабските условия за живот. Баба Илийца ги преодолява. Изтръгва Кола и ладията се понася по мътните води на Искъра.

Нравствената извисеност на баба Илийца намира още по-ярко проявление при втората среща с бунтовника На неговия въпрос къде да се дене, тя отговаря простичко: „Как къде? Ами у дома!“ - това е естествен резултат от пътя, изминат от нейното съзнание. На пръв поглед внезапно, решението ѝ да го заведе у дома е подготвено в съзнанието ѝ от всичко преживяно през тази нощ. Тя разбира големия риск, който поема: „Хората са наплашени сега и ме изгарят жива, ако усетят“. Но гласът на сърцето ѝ не може да бъде заглушен от никакви разумни съображения Тогава, когато много от селяните се страхуват дори да излязат от своите къщи, а някои от тях от страх могат да станат и предатели, Илийца великодушно предлага своя дом, за да приюти един преследван от турците бунтовник Себеотрицание, което издига човека над дребнавото егоистично съществуване! Трогнат от това човешко отношение, бунтовникът вижда в старата жена „своя майка, свой спасител, свое провидение“. А тя, озарена от щастието на добротвореца, в нетърпението си да избърши това добро дело, пожелава да има крила, за да хвъркне по-скоро и отнесе със себе си обезсиления момък.

Образът на Илийца добива още по-светъл ореол, когато потресена, мислейки, че детенцето е умряло, изпада в дълбока скръб, но се обръща към четника с думите: „Момче, крий се хубаво днес. Довечера - пак тук, та да те намеря.“ Въпреки болката от личното си нещастие, тя не забравя и не нарушава обещанието си. Нужна е голяма душевна щедрост, за да си способен на такава постъпка! Това е кулминацията в нравствената и духовна извисеност на героинята.

Поведението на баба Илийца в тази драматична нощ показва величието на българката, завладяна от високо благородни чувства. Нейните простъпки носят знака на тих и мълчалив подвиг, сочещ победата на един силен човешки дух. Това е подвигът на една българка обикновена и същевременно необикновена.